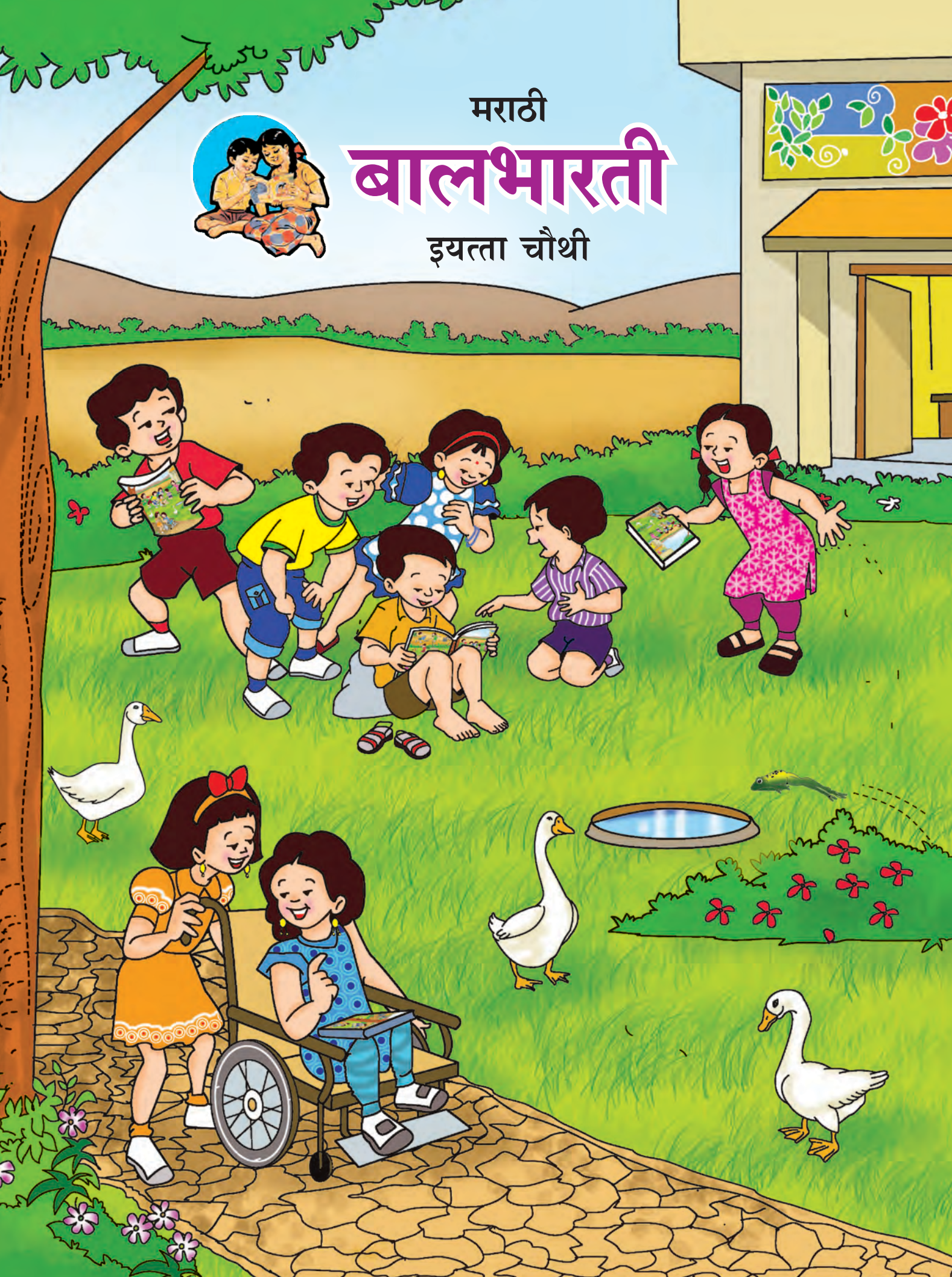

मराठी

बालभारती

इयत्ता चौथी

भारताचे संविधान

भाग ४ क

नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये

अनुच्छेद ५१ क

मूलभूत कर्तव्ये – प्रत्येक भारतीय नागरिकाचे हे कर्तव्य असेल की त्याने –

- (क) प्रत्येक नागरिकाने संविधानाचे पालन करावे. संविधानातील आदर्शांचा, राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीताचा आदर करावा.
- (ख) स्वातंत्र्याच्या चळवळीला प्रेरणा देणाऱ्या आदर्शांचे पालन करावे.
- (ग) देशाचे सार्वभौमत्व, एकता व अखंडत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.
- (घ) आपल्या देशाचे रक्षण करावे, देशाची सेवा करावी.
- (ङ) सर्व प्रकारचे भेद विसरून एकोपा वाढवावा व बंधुत्वाची भावना जोपासावी. स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला कमीपणा आणतील अशा प्रथांचा त्याग करावा.
- (च) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशाचे जतन करावे.
- (छ) नैसर्गिक पर्यावरणाचे जतन करावे. सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगावी.
- (ज) वैज्ञानिक दृष्टी, मानवतावाद आणि जिज्ञासूवृत्ती अंगी बाळगावी.
- (झ) सार्वजनिक मालमत्तेचे जतन करावे. हिंसेचा त्याग करावा.
- (ञ) देशाची उत्तरोत्तर प्रगती होण्यासाठी व्यक्तिगत व सामूहिक कार्यात उच्चत्वाची पातळी गाठण्याचा प्रयत्न करावा.
- (ट) ६ ते १४ वयोगटातील आपल्या पाल्यांना पालकांनी शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.

आपल्या स्मार्टफोनवरील DIKSHA App द्वारे पाठ्यपुस्तकाच्या पहिल्या पृष्ठावरील Q. R. Code द्वारे डिजिटल पाठ्यपुस्तक व प्रत्येक पाठामध्ये असलेल्या Q. R. Code द्वारे त्या पाठासंबंधित अध्ययन अध्यापनासाठी उपयुक्त दृकश्राव्य साहित्य उपलब्ध होईल.

मराठी बालभारती

इयत्ता चौथी

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

प्रथमावृत्ती : २०१४
सातवे पुनर्मुद्रण : २०२१

© महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ,
पुणे - ४११००४.

या पुस्तकाचे सर्व हक्क महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळाकडे राहतील. या पुस्तकातील कोणताही भाग संचालक, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ यांच्या लेखी परवानगीशिवाय उद्धृत करता येणार नाही.

मराठी भाषा समिती :

प्रा. रा. रं. बोराडे, अध्यक्ष
इरगोंडा पाटील, सदस्य
फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो, सदस्य
वाहरू सोनवणे, सदस्य
प्रा. प्रज्ञा दया पवार, सदस्य
डॉ. सुभाष सावरकर, सदस्य
किशोर दरक, सदस्य
श्रीमती उषादेवी प्रताप देशमुख
(सदस्य-सचिव)

मराठी भाषा समिती - कार्यगट सदस्य

हरी गंगाधर नारलावार	डॉ. संध्या पवार
प्रा. सर्जेराव रणखांब	श्रीकांत चौगुले
श्रीमती रेणू दांडेकर	पद्माकर कुलकर्णी
प्रा. जयवंत पाटील	शिवा कांबळे
डॉ. रोहिणी गायकवाड	नीलेश निमकर
डॉ. मंदा नांदूरकर	एकनाथ आव्हाड
प्रा. डॉ. सिसिलिया कार्वालो	अतुल कुलकर्णी
प्रा. डॉ. सुनीता सुळेकर	वेच्या रूध्या गावित
प्राचार्य डॉ. गोविंद गायकी	

प्रकाशक

विवेक उत्तम गोसावी
नियंत्रक
पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ,
प्रभादेवी, मुंबई - २५.

संयोजन	:	श्रीमती उषादेवी प्रताप देशमुख प्र. विशेषाधिकारी, मराठी
चित्रकार	:	विजयकुमार शिंदे
मुखपृष्ठ	:	सुहास जगताप
अक्षरजुळणी	:	भाषा विभाग, पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.
निर्मिती	:	सच्चिदानंद आफळे, मुख्य निर्मिती अधिकारी सचिन मेहता, निर्मिती अधिकारी नितीन वाणी, निर्मिती सहायक
कागद	:	७० जी.एस.एम. क्रिमवोव्ह
मुद्रणादेश	:	N/PB/2021-22/1,00,000
मुद्रक	:	M/S. KARSHAK ART PRINTERS, HYDERABAD

भारताचे संविधान

उद्देशिका

आम्ही, भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस:

सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय;
विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा
व उपासना यांचे स्वातंत्र्य;
दर्जाची व संधीची समानता;

निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा
आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा
व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता
यांचे आश्वासन देणारी बंधुता
प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून;

आमच्या संविधानसभेत

आज दिनांक सव्वीस नोव्हेंबर, १९४९ रोजी
याद्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित
करून स्वतःप्रत अर्पण करित आहोत.

राष्ट्रगीत

जनगणमन-अधिनायक जय हे
भारत-भाग्यविधाता ।
पंजाब, सिंधु, गुजरात, मराठा,
द्राविड, उत्कल, बंग,
विंध्य, हिमाचल, यमुना, गंगा,
उच्छल जलधितरंग,
तव शुभ नामे जागे, तव शुभ आशिस मागे,
गाहे तव जयगाथा,
जनगण मंगलदायक जय हे,
भारत-भाग्यविधाता ।
जय हे, जय हे, जय हे,
जय जय जय, जय हे ॥

प्रतिज्ञा

भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय
माझे बांधव आहेत.

माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे. माझ्या
देशातल्या समृद्ध आणि विविधतेने नटलेल्या
परंपरांचा मला अभिमान आहे. त्या परंपरांचा
पाईक होण्याची पात्रता माझ्या अंगी यावी म्हणून
मी सदैव प्रयत्न करीन.

मी माझ्या पालकांचा, गुरुजनांचा आणि
वडीलधाऱ्या माणसांचा मान ठेवीन आणि
प्रत्येकाशी सौजन्याने वागेन.

माझा देश आणि माझे देशबांधव यांच्याशी
निष्ठा राखण्याची मी प्रतिज्ञा करीत आहे. त्यांचे
कल्याण आणि त्यांची समृद्धी ह्यांतच माझे
सौख्य सामावले आहे.

प्रस्तावना

‘बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम-२००९’ आणि ‘राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा-२००५’ डोळ्यांसमोर ठेवून राज्यात ‘प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम-२०१२’ तयार करण्यात आला. या शासनमान्य अभ्यासक्रमावर आधारित मराठी विषयाची इयत्ता पहिली ते आठवीची नवीन बालभारती माला २०१३-१४ या शालेय वर्षापासून टप्प्याटप्प्याने पाठ्यपुस्तक मंडळ प्रकाशित करत आहे. या मालेतील इयत्ता चौथीचे हे पुस्तक आपल्या हाती देताना आनंद वाटतो.

घर व परिसरातून अनौपचारिकपणे मुलांची शब्दसंपत्ती विकसित झालेली आहे. इयत्ता चौथीमध्ये त्याला श्रवण, भाषण-संभाषण, वाचन व लेखन ही भाषिक कौशल्ये अधिक चांगल्या प्रकारे अवगत करता यावीत, अशी अपेक्षा आहे. या अपेक्षेची पूर्तता करण्यासाठी सुलभ व रंजक असे पाठ, कविता आणि पूरक वाचनासाठी विविध साहित्य प्रकारांची निवड केलेली आहे. निवड करताना मुलांचे भावविश्व, अनुभव, परिसरातील घटना व प्रसंग यांचा विचार केला आहे. गाभाघटक, मूल्ये, जीवनकौशल्ये यांचा अंतर्भाव पाठांतील आशयात तसेच स्वाध्याय, भाषिक कृती, उपक्रम व प्रकल्पांत केलेला आहे.

विविध भाषिक कृतींच्या माध्यमातून शिकताना विद्यार्थी ज्ञानाची निर्मिती सहजतेने करू शकतील व यातूनच त्यांचा भाषिक विकासही साधता येईल. त्याबरोबरच पाठांच्या आशयाचा स्वतःशी व परिसराशी संबंध जोडणे, भाषाविकास साधणे यांसाठी नावीन्यपूर्ण स्वाध्यायांचा समावेश केला आहे. लेखन व अभिव्यक्ती विकासासाठी विद्यार्थ्यांना स्वतःची कल्पकता वापरून लेखन करता यावे, यासाठी चित्रमालिकेवरून तसेच मुद्द्यांवरून गोष्ट तयार करणे यांसारख्या अध्ययन-अनुभवांची योजना केलेली आहे. तसेच मनोरंजनासाठी विनोद, कोडी यांचाही समावेश केला आहे.

मराठी भाषा समिती, कार्यगट सदस्य आणि चित्रकार यांच्या आस्थापूर्वक परिश्रमांतून हे पुस्तक तयार झाले आहे. हे पुस्तक जास्तीत जास्त निर्दोष आणि दर्जेदार व्हावे, यासाठी राज्याच्या विविध भागांतील शिक्षक, भाषातज्ज्ञ व शिक्षणतज्ज्ञ यांच्याकडून या पुस्तकाचे समीक्षण करून घेण्यात आले आहे. त्यांच्या सूचना व अभिप्रायांचा विचार करून मराठी भाषा समितीने पुस्तकाला अंतिम स्वरूप दिले आहे.

मराठी भाषा समिती व कार्यगट सदस्य, संबंधित समीक्षक, तज्ज्ञ, चित्रकार या सर्वांचे मंडळ मनःपूर्वक आभारी आहे. विद्यार्थी, शिक्षक व पालक या पुस्तकाचे स्वागत करतील, अशी आशा आहे.

(चं. रा. बोरकर)

संचालक

पुणे

दिनांक : ३१ मार्च २०१४

१० चैत्र, शके १९३६

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व
अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

इयत्ता चौथी- मराठी अध्ययन निष्पत्ती

अध्ययनात सुचवलेली शैक्षणिक प्रक्रिया	अध्ययन निष्पत्ती
सर्व विद्यार्थ्यांना (वेगळ्या रूपात सक्षम मुलांसहित) वैयक्तिक, गटात कार्य करण्याची संधी आणि प्रोत्साहन मिळावे यासाठी - - विविध विषय, परिस्थिती, घटना, अनुभव, कथा, कविता इत्यादी स्वतःच्या पद्धतीने आणि स्वतःच्या भाषेत सांगण्याची/प्रश्न विचारण्याची तसेच त्यात भर घालण्याची संधी दिली जावी. - वाचनकट्टा/ग्रंथालयात मुलांना स्तरानुसार वेगवेगळ्या प्रकारचे मनोरंजक साहित्य उदा. बालसाहित्य, बालपत्रिका, फलक, दृक्श्राव्य साहित्य उपलब्ध करून द्यावे. - वेगवेगळ्या कथा, कविता, फलक इत्यादी वाचून समजणे-समजावणे, त्यावर आपली प्रतिक्रिया देणे, चर्चा करणे, प्रश्न विचारण्याची संधी द्यावी. - विविध उद्देशांना लक्षात घेऊन अध्ययनाच्या विविध आयामांना इयत्तांमध्ये योग्य स्थान देण्याची संधी असावी. उदा. एखाद्या घटना किंवा पात्रासंबंधी आपली प्रतिक्रिया, मत, तर्क मांडणे, विश्लेषण करणे इत्यादी. - कथा, कविता इत्यादींचे प्रकट वाचन करणे-ऐकणे आणि ऐकलेल्या, पाहिलेल्या, वाचलेल्या गोष्टी आपल्या भाषेत सांगणे आणि लिहिणे (भाषिक आणि सांकेतिक स्वरूपात) या संधी आणि त्यासाठी प्रोत्साहन दिले जावे. - आवश्यकतेनुसार आणि संदर्भानुसार आपली भाषा समजून घेण्याची (नवीन शब्द/वाक्य इत्यादी) आणि त्याचा वापर करण्याची संधी दिली जावी. - एकमेकांनी लिहिलेल्या गोष्टी ऐकणे, वाचणे आणि त्यावर आपले मत देणे, त्यात आपल्या विचारांची भर घालून विविध प्रकारे लिहिण्याची संधी दिली जावी. - आपल्या पद्धतीने/सर्जनशीलतेने अभिव्यक्त (तोंडी, लेखी आणि सांकेतिक स्वरूपात) होण्यासाठीचे स्वातंत्र्य दिले जावे. - आजूबाजूला घडणाऱ्या क्रिया/घटना उदा. माझ्या घराच्या छतावरून सूर्य का दिसत नाही? समोरील झाडावर बसलेली चिमणी कोठे निघून गेली, यांसारखे प्रश्न विचारणे, सहअध्यार्थीशी चर्चा करण्याची संधी दिली जावी. - वर्गात आपल्या मित्रांच्या बोलींचे निरीक्षण करण्याची संधी दिली जावी. उदा. आंबा, पोळी, पोपट इत्यादी शब्दांना आपापल्या भाषेत काय म्हटले जाते, हे जाणून घेण्याची संधी दिली जावी. - आशयाच्या संदर्भाने वापरल्या जाणाऱ्या भाषेचे बारकावे आणि नियमबद्ध मांडणी समजून घेण्याची आणि त्याचा वापर करण्याची संधी दिली जावी. - इतर विषय, व्यवसाय, कला इत्यादी (उदा. गणित, विज्ञान, सामाजिक अध्ययन, नृत्यकला, चिकित्सा इत्यादी) यांमध्ये येणारे शब्द समजणे आणि त्यांचा संदर्भानुसार वापर करण्याची संधी दिली जावी. - पाठ्यपुस्तक आणि त्याच्याशी संबंधित इतर साहित्यात आलेल्या नैसर्गिक, सामाजिक आणि इतर संवेदनशील मुद्द्यांना समजून घेऊन त्यावर चर्चा करण्याची संधी दिली जावी.	अध्ययनार्थी - 04.01.01 इतरांकडून सांगितली जाणारी गोष्ट लक्षपूर्वक ऐकून त्यावर आपले मत व्यक्त करतात व प्रश्न विचारतात. 04.01.02 ऐकलेल्या साहित्य प्रकारांतील विषय, घटना, चित्र, पात्र, शीर्षक यांविषयी चर्चा करतात, प्रश्न विचारतात, आपले मत व्यक्त करतात व ते पटवून देताना त्यामागील विचार सांगतात. 04.01.03 कथा, कविता किंवा इतर साहित्याविषयी सांगताना त्यांत आपल्या स्वतःच्या विचारांची भर घालतात. 04.01.04 स्वतःचे म्हणणे मांडताना भाषेच्या विविध वैशिष्ट्यांचा बारकाईने वापर करतात. 04.01.05 विविध प्रकारचे साहित्य (उदा. वर्तमानपत्रांतील बातम्यांचे शीर्षक, बालसाहित्य) यांमध्ये आलेल्या नैसर्गिक, सामाजिक तसेच इतर बाबी संवेदनशीलतेने समजून घेऊन त्यांवर चर्चा करतात. 04.01.06 वाचलेला मजकूर आणि दैनंदिन अनुभव यांची सांगड घालून त्यातून निर्माण झालेल्या संवेदना आणि विचार तोंडी/लेखी स्वरूपात व्यक्त करतात. 04.01.07 पाठ्यपुस्तकाव्यतिरिक्त इतर मजकुराचे (बालसाहित्य, वर्तमानपत्रांतील ठळक शीर्षक, प्रसिद्धिफलक इत्यादी) यांचे समजपूर्वक वाचन करतात. 04.01.08 वेगवेगळ्या साहित्यरचनेत आलेल्या नवीन शब्दांचा अर्थ संदर्भाने समजून घेतात. 04.01.09 वाचायला उत्सुक असतात आणि वाचनकोपरा/ग्रंथालयातून आपल्या आवडीची पुस्तके निवडतात व त्यांचे वाचन करतात. 04.01.10 वाचलेल्या रचनांमधील मुख्य विषय, घटना, चित्र, पात्र, शीर्षक यासंबंधी चर्चा करतात, प्रश्न विचारतात, आपले मत व्यक्त करतात, आपले म्हणणे पटवून देतात. 04.01.11 स्तरानुसार इतर विषय, व्यवसाय, कला इत्यादींमध्ये (उदा. गणित, विज्ञान, सामाजिक अभ्यास, नृत्यकला, चिकित्सा) वापरला जाणारा शब्दसंग्रह समजून घेतात. 04.01.12 भाषेतील विविध बारकावे उदा. शब्दांची पुनरावृत्ती, सर्वनाम, विशेषण, लिंग, वचन इत्यादींविषयी सजग राहून लेखन करतात. 04.01.13 एखाद्या विषयावर लिहिताना शब्दांचे बारकावे, त्यांतील अंतर समजून घेतात व लिहिताना शब्दांचा योग्य वापर करतात. 04.01.14 विशिष्ट परिस्थिती आणि उद्दिष्ट (विविध प्रकारच्या फलकांवर लावल्या जाणाऱ्या सूचना, सामानाची सूची, कविता, गोष्टी, पत्र इत्यादी) लक्षात घेऊन लेखन करतात. 04.01.15 स्वतःच्या इच्छेने किंवा शिक्षकांनी ठरवलेल्या कृतीअंतर्गत लेखनप्रक्रिया समजून घेतात, स्वतःचे लेखन तपासून घेतात, लेखनाची उद्दिष्टे आणि वाचक यांनुसार त्यात बदल करतात. 04.01.16 वेगवेगळ्या साहित्यांमध्ये आलेल्या नवीन शब्दांचा अर्थ समजून घेऊन त्यांचा आपल्या लेखनात वापर करतात. 04.01.17 विविध उद्देशांसाठी लेखन करताना योग्य विरामचिन्हांचा (पूर्णविराम, स्वल्पविराम, प्रश्नचिन्ह इत्यादी) जाणीवपूर्वक वापर करतात. 04.01.18 आपल्या कल्पकतेनुसार गोष्ट, कविता, वर्णन इत्यादी लिहिताना भाषेचा सर्जनशीलतेने वापर करतात.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	पाठाचे नाव	लेखक/कवी	पृ. क्र.
१.	धरतीची आम्ही लेकरं (कविता)	द. ना. गव्हाणकर	१
२.	बोलणारी नदी	-	२
	• आम्ही संवाद करतो	-	७
३.	आम्हांलाही हवाय मोबाईल ! (नाट्यछटा)	सूर्यकांत सराफ	८
४.	या भारतात... (कविता)	राष्ट्रसंत तुकडोजीमहाराज	९
५.	मला शिकायचंय !	आबा गोविंदा महाजन	१०
	• आम्ही कथा लिहितो-१	-	१४
६.	मायेची पाखर	पां. चिं. पाटील	१५
७.	धूळपेरणी (कविता)	अशोक कौतिक कोळी	१९
८.	गुणग्राहक राजा	बाबा भांड	२२
	• आम्ही आमचे अनुभव लिहितो	-	२६
९.	ईदगाह	प्रेमचंद	२७
		(अनुवाद - संजीवनी खेर)	
	• आम्ही सहलीला जातो	-	३१
१०.	धाडसी हाली (मुलाखत)	-	३३
११.	नाखवादादा, नाखवादादा... (कविता)	वसुधा पाटील	३७
	• आम्ही खेळ खेळतो	-	३९
१२.	वाटाड्या	शैलजा काळे	४०
१३.	चवदार तळ्याचे पाणी (कविता)	अनुराधा साळवेकर	४६
१४.	मिठाचा शोध	अंजली अत्रे	४९
	• निमंत्रण पत्रिका	-	५२
१५.	आनंदाचं झाड	लीला शिंदे	५४

अ. क्र.	पाठाचे नाव	लेखक/कवी	पृ. क्र.
१६.	झुळूक मी व्हावे (कविता)	दा. अ. कारे	५७
१७.	म्हणींच्या गमती	-	५९
	• आम्ही कथा लिहितो-२	-	६२
	• आम्ही लेखन करतो	-	६४
१८.	जननायक बिरसा मुंडा	-	६५
१९.	हैं कोण गे आई ? (कविता)	भा. रा. तांबे	६७
	• आम्ही सूचना फलक वाचतो	-	६९
२०.	कोलाज	-	७०
२१.	आभाळमाया (कविता)	विलास सिंदगीकर	७३
	• आम्ही चित्रवर्णन करतो	-	७५
२२.	होय, मीसुद्धा !	राजीव तांबे	७६
२३.	मन्हा खान्देस्नी माटी (कविता)	शकुंतला भा. पाटील	८०
	• आमचे गाव (नकाशा)	-	८२
	• आम्ही असेही बोलतो	-	८३
२४.	थोर हुतात्मे	-	८४
२५.	संतवाणी	संत तुकाराम	८८
		संत चोखामेळा	
		संत शेख महंमद	